Constantin ŞCHIOPU

Formarea la elevi a competențelor lectorale

C.Ş. – conf. univ. dr., Facultatea Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării, Catedra jurnalism, U.S.M., profesor-cumulard de limba şi literatura română la Liceul de Creativitate şi Inventică „Prometeu-Prim" din Chişinău. Lucrări recente: *Metodica predării literaturii române*, Editura Carminis, Piteşti, 2009; *Arghezi, Barbu, Blaga. Poezii comentate. Pentru elevi, studenți, profesori*, Editura ARC, Chişinău, 2010; *Manuale de limba şi literatura română pentru clasa a IX-a* (coautor Vlad Pâslaru), a X-a (coautor Marcela Vâlcu-Şchiopu), a XI-a (coautor Marcela Vâlcu-Şchiopu), a XII-a (coautor Mihai Cimpoi).

Studiul limbii şi literaturii române în învățământul preuniversitar urmărește cu precădere formarea şi dezvoltarea competențelor de comunicare / lingvistice, conjugate organic şi cu formarea competențelor lectorale şi valorice. Centrate pe variate aspecte ale practicii funcționale şi raționale a limbii, competențele de comunicare sunt o premisă pentru formarea şi dezvoltarea competențelor lectorale. Toate împreună se edifică şi se dezvoltă prin realizarea variatelor acte de comunicare orală şi scrisă, preconizate de demersul educațional, pornesc de la elementara capacitate a elevului de a citi coerent orice e scris în limba română, ele implicând totodată o gamă largă de operații intelectuale, asigurate (la etapa şcolarizării) de activități didactice, prin care textul este înțeles nu doar la suprafața informației pe care o conține, ci şi ca o țesătură de semne, idei şi imagini. Cât privește competențele lectorale, acestea rezidă în „capacitatea elevului de a citi adecvat orice text, de a-l înțelege şi a-l interpreta prin actualizarea informațiilor exterioare acelui text (de viață cotidiană, istorie, geografie, ştiințe) şi – nu în ultimul rând – prin uzul unui instrumentar de teorie literară" [1].

Utilizarea diverselor strategii de informare / documentare, în vederea abordării eficiente a comunicării orale şi scrise, rezumarea textelor

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)

literare și nonliterare, elaborarea și realizarea spontană, fluentă, exactă a diverselor acte de comunicare orală și scrisă, lectura, audierea și interpretarea textelor literare și nonliterare, în limita standardelor de conținut, operaționalizarea terminologiei lingvistice și literare, producerea textelor care reflectă experiențele senzoriale, ideile, judecățile, opiniile, argumentele proprii ale elevilor – iată câteva dintre competențele specifice disciplinei Limba și literatura română, stipulate de curriculumul pentru treapta gimnazială. La rândul lor, acestea implică formarea la elevi a capacităților (*subcompetențelor – termen prevăzut de curriculum și neacceptat de noi!*) de a organiza cronologic informația într-un plan simplu de idei, utilizând citate din textul dat, de a rezuma un text narativ, într-o limită anume de cuvinte, de a citi expresiv un text artistic epic / liric / dramatic, de a-l comenta / interpreta, aplicând instrumentarul de interpretare etc.

Înțelese ca o perspectivă de relevare a ideilor fundamentale ale operei, ca o „cale de pătrundere în structura ei compoziţională intimă, ca o exersare a capacităţii elevilor de a citi cu atenţie, de a delimita unităţile contextuale, de a concentra conţinutul fiecărei unităţi de context într-o formulare adecvată" [2], reproducerea / expunerea istoriei / diegezei și alcătuirea planului de text sunt un prim și important pas al procesului de formare la elevi a competențelor lectorale. Cercetările în domeniu propun mai multe tipuri de expunere / reproducere: cu redarea fabulei aproape de text, concise sau rezumative, selective, creatoare, pe bază de citate, prin memorare (despre caracteristicile și cerințele pe care trebuie să le satisfacă fiecare tip de reproducere, precum și despre metodologia alcătuirii planului de idei al unui text artistic a se vedea lucrarea subsemnatului *Metodica literaturii române*, Chișinău, 2009). Pentru a expune un text literar, evitând schematismul și șablonizarea, e nevoie de o bună pregătire a elevilor, metodele didactice interactive fiind una dintre căile cele mai eficace în atingerea acestui scop. Menționăm dintre acestea, în primul rând, jocul didactic *Refă textul și câștigă* și *Mozaicul*. Procedurile de aplicare a lor sunt cât se poate de simple. În cazul jocului didactic *Refă textul și câștigă,* profesorul, inițial, va împărți opera în fragmente și, în funcție de acestea va forma grupuri de elevi (numărul membrilor fiecărui grup va fi egal cu cel al fragmentelor). În continuare, fiecare membru al grupului, din momentul când primește un fragment din cele disponibile, începe să lucreze individual: lectu-

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)

reză fragmentul, formulează două-trei întrebări în baza fragmentului (întrebările le va scrie pe o foaie comună a grupului), exersează în ale reproducerii. Urmează procedura de refacere a textului: fiecare membru relatează, în cadrul grupului, conținutul fragmentului (profesorul îi va ajuta pe elevii care vor întâmpina dificultăți în ceea ce privește relatarea diegezei). Activitatea în grup finalizează odată ce fragmentele au fost închegate într-un text (când, în viziunea grupului, textul a fost refăcut). De reținut că niciun alt membru al grupului nu are dreptul să citească fragmentul colegului. Or, textul va fi refăcut doar în baza reproducerilor. În final, un reprezentant sau fiecare membru al grupului prezintă clasei varianta de text. În cazul în care profesorul recurge la povestirea în lanț, va avea grijă ca fiecare membru al grupului să expună conținutul fragmentului său, evident, conform ordinii evenimentelor. Grupul care primul a restabilit corect textul este câștigător.

O altă metodă de învățare, *Mozaicul*, se bazează pe distribuirea sarcinilor de învățare unor grupuri de elevi astfel ca, în urma colaborării, fiecare să aibă întreaga schemă de învățare. Procedura de aplicare este următoarea: a) elevii sunt împărțiți în câteva grupuri inițiale de câte patru-cinci persoane, fiecăreia atribuindu-se câte un număr de la 1 la 4 sau de la 1 la 5, dacă grupul este format din cinci membri; b) textul ce urmează a fi reprodus se împarte în prealabil în patru / cinci fragmente; c) elevii sunt reașezați în sală: toți cei cu numărul 1 vor forma grupul nr. 1 de experți. Același lucru se întâmplă pentru elevii cu celelalte numere, obținându-se în total patru / cinci grupuri de experți; d) elevii din grupurile de experți au sarcina de a învăța cât mai bine partea din materialul de studiu care le-a fost atribuită. Pentru aceasta ei vor discuta informația cea mai importantă din fragment și se vor gândi la o modalitate de a o prezenta colegilor din grupul inițial; e) după îndeplinirea sarcinilor de lucru din fiecare grup de experți, elevii revin în grupurile inițiale și relatează colegilor lor partea pregătită cu ceilalți experți. Această activitate finalizează cu organizarea unui concurs. Profesorul formulează din timp mai multe întrebări referitoare la istoria relatată în text, pe care le adresează clasei. Grupul care acumulează cele mai multe puncte pentru răspunsurile corecte este învingător. Trebuie de menționat în această ordine de idei că un grup sau altul poate învinge doar în funcție de modul în care a fost familiarizat de fiecare expert cu conținutul fragmentului.

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)

După cum am afirmat, mozaicul, de regulă, se bazează pe împărțirea fizică a textului de studiu în părți similare ca lungime și ca grad de dificultate. O altă variantă a metodei constă în împărțirea tematică a aceluiași text. Fiecărui grup de experți i se adresează 2-3 întrebări la care experții trebuie să răspundă. Așadar, partea pregătită și predată de experți va reprezenta o focalizare asupra unor aspecte sau probleme specifice ale aceluiași material de studiu. În grupurile inițiale fiecare elev va citi tot textul, iar apoi se va face regruparea în grupurile de experți, ceilalți pași fiind similari cu cei ai mozaicului descris anterior. Trebuie avut în vedere și modul de formulare a celor două-trei întrebări. Este indicat ca ele să corespundă unor nivele diferite ale taxonomiei lui Bloom. De exemplu: prima întrebare poate să vizeze nivelul factual cerând răspunsuri exacte cu privire la date colectate din text („Unde vrea căprioara să-și ducă puiul?"). A doua întrebare poate viza nivelul analizei și sintezei oferind soluții originale la o problemă („Determinați, pe baza citatului *Mama îl privește și-n sufletul ei de fugarnică încolțește un simțământ stăruitor de milă pentru ființa fragedă căreia i-a dat viață, pe care a hrănit-o cu laptele ei*, unul din aspectele problemei abordate de scriitor în povestire"), iar ultima întrebare poate viza nivelul de evaluare stimulând luarea unei atitudini, examinarea conținutului respectiv din prisma propriei experiențe de viață („Ce sfat i-ați da căprioarei care decide să-și ducă puiul pe țancurile de stâncă, ținând cont de faptul că până la ele trebuia să străbată locuri pline de primejdii?", „Interpretați gestul căprioarei de a se oferi pradă lupului. Cum ar fi procedat oricare altă mamă în cazul dat. Motivați").

Ce alte metode, procedee pot fi folosite în cadrul lecțiilor de literatură în vederea formării emițătorului de mesaje orale și, ca finalitate, a competențelor lectorale? În viziunea noastră, exercițiile cu caracter creativ sunt cele mai la îndemână și cu un impact deosebit asupra elevilor. Dintre acestea menționăm *Ipoteza imaginativă, Jurnalistul cameleon, Cu cine vorbesc?*

Ipoteza imaginativă este un procedeu de desfășurare a unor activități de comunicare pornind de la întrebarea „Ce s-ar fi întâmplat dacă... (Horia, personajul din povestirea *Clopotnița* de Ion Druță, ar fi manifestat o totală indiferență față de clopotniță? / Vitoria Lipan ar fi acceptat ca autoritățile să cerceteze cazul lui Nechifor? / Domnul Goe ar fi fost

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)

pedepsit de doamne după ce el le-a numit proaste? / Ion, în partea a doua a romanului, ar fi fost tot atât de calculat, chibzuit și de prudent, ca în partea întâia?). Solicitând gândirea imaginativă a elevilor, întrebările respective contribuie la însușirea unor noi tehnici de gândire, la educarea încrederii că elevul posedă capacitatea de a fi creativ. Evident, după ce elevii au propus mai multe variante de răspuns, ei sunt îndemnați de profesor să inventeze / să scrie o povestioară ținând cont de circumstanțele noi în care ei plasează acțiunea și personajul / personajele operei. Ulterior, se va discuta pe marginea variantei scriitorului în raport cu cea a elevilor: „De ce autorul îl face pe Horia responsabil de starea Clopotniței?" / ...o pornește pe Vitoria Lipan la drum?" / „...nu le pune pe mămițe să-l pedepsească pe dl Goe?" / „...îl prezintă pe Ion, în partea a doua a romanului, necalculat, nerăbdător, grăbit în acțiunile sale?". Cu siguranță, în urma acestei activități, elevii vor pătrunde în logica acțiunii, în tipologia personajului, vor înțelege viziunea autorului asupra tipului uman creat de el.

Jurnalistul cameleon sau povestitorul vesel / trist, mulțumit / nemulțumit, încrezător / neîncrezător, mirat / indiferent (roluri interpretate de elevi) este un procedeu de lucru destul de atractiv. Conform modului de aplicare a lui, fiecare elev trebuie să relateze întâmplarea din operă / fragment în una din variante (la alegere): pe un ton neutru, cu tonul celui care se bucură / se entuziasmează / se miră / se întristează, cu atitudinea unei persoane timide sau dezinvolte etc. În finalul activității se discută diferențele dintre respectivele tipuri de relatare a aceleiași întâmplări: „Care dintre acestea este mai adecvată naturii evenimentului?", „Ce stări a trăit povestitorul / interlocutorul în timpul relatării", „Cât de convingător a fost povestitorul?", „De ce pot fi acceptate cel puțin câteva moduri de relatare?" etc. Menționăm că procedeul respectiv, pe lângă faptul că le creează elevilor o bună dispoziție, contribuie în mare măsură la înțelegerea de către ei a naturii problemei cu care se confruntă personajul, a gravității acesteia și, nu în ultimul rând, a atitudinii scriitorului față de cele relatate. Totodată, procedeul permite adaptarea mesajului oral la interlocutor (elev), la coordonatele situației de comunicare, în general.

Procedeul *Cu cine vorbesc?* este o altă modalitate de formare a emițătorului de mesaj oral. Conform modului de aplicare, elevii pri-

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)

mesc fișe pe care profesorul a scris, în prealabil, replici adresate mai multor personaje ale operei (ex.: mamița, mam-mare, tanti Mița, Dl Goe, „urâtul"). După citirea în gând a replicilor (ex.: „Mă neliniștește faptul că-ți pui viața în pericol" – un eventual răspuns al tânărului la replica „Ce treabă ai tu, urâtule?", rostită de dl Goe), fiecare elev interpretează rolul primit, citește expresiv replica, iar colegii trebuie să identifice personajul cu care vorbește elevul respectiv. Ulterior, se identifică în operă și se citește replica personajului din care s-a inspirat profesorul. Jocul poate continua, elevii propunând și alte posibile replici.

Dincolo de metodele și procedeele de lucru la care ne-am referit, dincolo de multe alte tehnici stipulate în literatura de specialitate, menționăm că reproducerea / povestirea, valorificată ca metodă de sine stătătoare cu precădere în activitățile asociate domeniului literaturii, poate asigura punctul inițial al demersului proiectat – contextul comunicativ. Cât privește formarea / dezvoltarea competențelor de comunicare orală și, implicit, a celor lectorale, se vor avea în vedere următoarele contexte specifice: a) organizarea logico-semantică a mesajului; b) organizarea formală a mesajului; c) textul monologat și / sau dialogat. Profesorului nu-i rămâne decât să țină cont de aceste deziderate, creând condițiile adecvate și necesare.

Referințe bibliografice

1. *Limba și literatura română. Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)*, Chișinău, 2010, p. 9.
2. Vistian Goia, Ion Drăgotoiu, *Metodica predării limbii și literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1995, p. 61.

BDD-A20567 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:06 UTC)